

ELŐSZÓ

Tanszékünk összehasonlító irodalomtudományi „tantervét”, meghirdetett és látogatott kurzusait, valamint a posztgraduális képzés szemináriumait sem hagyta érintetlenül az önmagát univerzális és tudományos szintézisét ígérő diszciplínának, a cultural studies-nak (Kulturwissenschaften-nak) „nyomulása”, megannyi ígérvénye: miszerint a némileg vagy talán nemcsak némileg elbizonytalanodott humán tudományi szféra művelői számára megnyugtatónak tetsző és elfogadható perspektívát kínál. Ennélfogva az irodalomtudományos beállítottság helyébe egy tágabb érvényű, kiterjesztett lehetőségekkel rendelkező, mintegy szupertudományi metodológiával megoldja a filológia és a filológusok kétségeit, továbbá az összehasonlítás, össze- és egymás mellett látás számára új lehetőségeket ajánl. A filológia és a cultural studies vitája minden bizonnyal hasznára vált azoknak, akik továbbra is az irodalomtudományon belül érzik magukat kompetensnek, és az irodalmi művek, szerzői életművek, irányok, (kor)stílusok, műfajok, kapcsolatformák stb. elemző bemutatásán keresztül kísérelnek meg valami olyasmit állítani, amely más tudománysszakok érdeklődését is fölkeltheti, továbbá az összehasonlító irodalomtudomány művelése egyben lépést jelent az összehasonlító tudományok irányába. A tágabb értelemben vett összehasonlítást nem az irodalomtudomány monopóliumaként fogják föl, hanem irodalom és társművészetek, irodalom és társtudományok dialógusaként. Igaz, korántsem azért, hogy „kölcönösen” átvilágítsák egymást, mint egykoron ezt programszerűen célul tűzték ki maguk elé még oly kiváló szakemberek. S még csak azért sem, mert a könnyedén félresikló, hangsúlyt tévesztő, olykor valóban egyoldalúsággal és zárással jellemezhető kontextuális vizsgálatok elkötelezettjei lennének. Jóllehet a komparatiztika szöveg-, irodalom- és kontextusfogalma állandó újra-meghatározásra készíthet. Az aligha kerülhető meg, hogy a szüntelen válságjelenségeket produkáló, ennélfogva önmagáról életjelet adó összehasonlító irodalomtudomány tárgykörét, kompetenciáját az esetleges újra-konstruálás szempontjából az elemzés tárgyává tegyék. Ez egyben azt jelenti, hogy olyan mozzanatok nem egyszer kísérleti jellegű kutatását szorgalmazzuk, amely nem egyszerűen például film és irodalom, irodalom és szubkultúra viszonylehetőségeit célozzák meg, hanem különféle szituáltságok szemlézése, ezáltal a dialogicitásnak nem pusztán a „szó” szintjén, nem kizárólag regényelemzéskor (a regénynek a nyelvek rendszereként történő bemutatásakor) történő újragondolása. És elhárítása a parttalanná tett/lett intertextuális (több ízben a hajdani forráskutatás mechanizmusaira emlékeztető)

tanulmányok áradatának. Az elhárítás, a tagadás nyilván nem válhat programmá, éppen ezért ennek a tanulmánykötetnek a pozitívumok keresése jelölhető meg nagy valószínűséggel megkülönböztető sajátosságául. Esettanulmányok kerültek a kötetbe, amelyek remélhetőleg nemcsak egyes esetekről készült értekezések. Illetőleg úgy egyes esetekről, hogy ezeknek az eseteknek kifejtése, több oldalról történő szemlélése lehetővé teszi azoknak az elméleti megfontolásoknak jelzését, amelyek például egy költőszemélyiség önnön elődteremtéséből adódnak (Tandori – Szép Ernő), vagy irodalom és festészet kapcsolatlehetőségeinek „poeticitását” mutatják föl Tandori egy verscsoportja ürügyén, netán egy román film közösség-leíró/tételező elgondolásairól szólnak – egy diktatúra személyiség-ellenes mechanizmusainak kontextusában, egy zenekarnak és zenének hatásmechanizmusait nyomozzák nem kevésbé kitágítva azokat a (kulturális, szubkulturális) kereteket, amelyekben a hatás egyáltalában megtörténhetett. Látszólag az irodalom-centrikusság mintha mellőzve lenne. A tanulmányokból azonban kitetszik, hogy amikor nem egy irodalmi mű, nem egy műfaj stb. az értekezés tárgya, akkor is az irodalomtudomány felől tételnek föl kérdések, a másik művészet, kulturális alakzat stb. olyan „idegen”-ként jelenik meg, amelyben a saját önmagára ismerhet, és amelynek elfogadása, a megértésre törekvés természetes (ön)ismereti tényezőként gondolható el. Ez a törekvés fokozatosan alakult ki a graduális és posztgraduális szemináriumokon, a kezdeményezők nem pusztán, nem egyszer nem elsősorban a tanszék oktatói voltak, hanem ennek a kötetnek szerkesztői, szerzői. Ők azok, akik disszertációjuk írása közben nem maradtak meg a kitaposott ösvényeken, ahol igen kényelmes a járás, hanem vállalták a kísérletezés küzdelmeit, a tárggyal, önmagukkal, a szakirodalommal. A magam részéről hiszem, hogy nem teljesen eredménytelenül.

Szeged, 2010 május

FRIED ISTVÁN